

**STRATEŠKI KONTEKST VOJNOPOLITIČKIH
ODNOSA RUSKE FEDERACIJE I NATO-a u
EUROPI**

SADRŽAJ:

1. Strateška pozicija Ruske Federacije prema NATO-u u Europi
2. Odgovor Ruske Federacije na uspostavu balističke obrane u Europi
3. Vojna prisutnost Ruske Federacije u prostoru Crnog mora

STRATEŠKI KONTEKST VOJNOPOLITIČKIH ODNOSA RUSKE FEDERACIJE I NATO-a u EUROPI

Strateška pozicija Ruske Federacije prema NATO-u

U današnjoj Europi, čak i regionalni oružani sukob je malo vjerojatan. Umjesto toga, uglavnom se suočavamo s transnacionalnim hibridnim prijetnjama. Međunarodni terorizam, cyber-napadi i širenje oružja za masovno uništenje su izazovi koji ne poštuju nikakve granice i čije posljedice mogu biti globalne u svom obimu. Novi strateški koncept stavlja NATO u poziciju bavljenja ovim pitanjima, oslanjajući se istovremeno na civilne, kao i vojne snage. Novi strateški koncept NATO-a određuje tri glavna prioriteta za aktivnosti tijekom sljedećih godina:

- **Učinkovitije ulaganje u moderne sposobnosti koje zadovoljavaju suvremene potrebe.** Dok je fokus NATO-a i dalje na temeljnim tradicionalnim vojnim resursima, istodobno se usmjerava prema borbi protiv izazova kao što su terorizam, cyber-napadi i ostali sigurnosni rizici i prijetnje. Navedeno podrazumijeva prošireni angažman na sveobuhvatnom pristupu dopunjavanjem vojnih instrumenata civilnim naporima.
- **Osiguravanje aktivnijeg i dubljeg angažmana diljem svijeta.** Izazovi s kojima se NATO suočava ne ugrožavaju samo interese Saveza, jer je isti već uspostavio važna partnerstva s državama koje nisu članice NATO-a i međunarodnim organizacijama. Širok spektar zemalja koje nisu članice NATO-a podržavaju operacije NATO-a na Kosovu, u Iraku i Afganistanu, dok su sve aktivnosti koordinirane s multinacionalnim naporima u borbi protiv pomorskog piratstva u akvatoriju Roga Afrike. Novi strateški koncept daje još veći značaj NATO partnerstvima, što podrazumijeva i intenzivniju suradnju s Rusijom. Ovaj naglasak na nova partnerstva mogao bi imati pozitivan učinak na odnose NATO-a s partnerima kao što je Srbija.
- **Strateški koncept** oblikuje zadaću unaprjeđenja strukture NATO-a u postizanju potrebnih sposobnosti, učinkovitosti i ekonomičnosti u odgovorima na sigurnosne prijetnje i izazove.

Dok države članice NATO-a izrađuju planove za naredna desetljeća, Ruska Federacija (RF) ofenzivno djeluje s ciljem ponovne uspostave nekadašnje moći u široj regiji nakon post-sovjetskog razdoblja, nalikujući nekadašnjem Sovjetskom Savezu koji je tijekom hladnog rata bio glavni motiv postojanja NATO-a.

Iako NATO više ne motri na RF kao svog glavnog suparnika, RF je omogućeno dovoljno vremena da nakon pada Sovjetskog Saveza i kaotičnosti 1990-ih godina pregrupira svoje snage, dok su odluke NATO-a za širenjem poslužile ne samo kao poticaj RF, već i kao legitimacija njenog preporoda. Dok je NATO više fokusiran na islamski svijet, RF je vojno intervenirala u Gruziji (što je rezultiralo *de facto* okupacijom četvrtine zemlje), izmjestila je svoje vojne baze na jug središnje Azije i Armenije, objedinila Bjelorusiju i Kazahstan u ekonomsku uniju i omogućila politički izbor proruskih snaga u Ukrajini i Kirgistanu.

NATO je uspio u svojoj nakani postavši respektabilna sigurnosna organizacija s ciljem angažiranja u regionalnim misijama i operacijama nametanja mira i stabilnosti. Prostor bivše Jugoslavije poslužio je kao poligon za redefiniranje buduće operacije Saveza sredinom '90-tih godina prošlog stoljeća. To je prostor gdje je ujedno prvi put iskušana legitimnost savezničkog angažmana izvan teritorija država članica.

Nadalje, to je bio prostor gdje je NATO prvi put vojno djelovao od svog osnivanja, jer tijekom hladnog rata nikada nije došlo do uporabe vojnih sredstava u borbenim djelovanjima suprotstavljenih strana uslijed postignute strateške ravnoteže dvaju blokova. Iako je danas situacija u regiji jugoistočne Europe (JIE) stabilna i nema prijetnje od otvorenih sukoba, dugoročna regionalna sigurnost tek treba biti definirana. Ključan i ohrabrujući čimbenik na tom putu predstavljaju euroatlantski integracijski procesi.

Svako razmatranje obrambene strategije RF polazi od njene tradicionalne konvencionalne obrambene doktrine iz post-hladnoratovskog razdoblja, koja se temeljila na strateškoj dubini područja kojom se apsorbirao prvi konvencionalni udar protivnika. Doktrina je zatim predviđala kumulativnu mobilizaciju ruskih pričuvnih snaga, postupno zaokruživanje protivnika i progon izvan nacionalnog teritorija. Navedena doktrina je tradicionalno bila primarna u odnosu na paralelnu, nuklearnu doktrinu, koja se sastoji iz principa „*proširenog zastrašivanja i prvog udara*“.

S obzirom da je ruska konvencionalna doktrina defanzivna, u globalnom je interesu njeno očuvanje kao realne opcije ruske obrane, kako se RF više ne bi morala koristiti preventivnim, a samim tim i agresivnim pozicijama u protokolima aktivacije svojih vojnih resursa, jer takvi protokoli istovremeno predstavljaju ugrozu za susjede i povećavaju opasnost od izbijanja vojnih sukoba. Širenje NATO-a prema granicama RF je politika koja izravno narušava održivost konvencionalne obrambene doktrine RF.

Osim toga što RF više nije konvencionalno superiorna u naoružanju i broju vojnika u odnosu na NATO¹, za razliku od razdoblja hladnog rata, i njena obrambena vojna geografija se mijenja uslijed širenja NATO-a. Mogućim prijemom Ukrajine i Gruzije u NATO, Moskovsko bi vojno-teritorijalno područje postalo prva crta obrane RF, te bi konvencionalna obrambena doktrina postala potpuno neprimjenljiva. Stoga je RF prinuđena razmatrati promjenu konvencionalne doktrine od defanzivne prema proaktivnoj, što uključuje trajno baziranje većine snaga u blizini granica i aktivacijske protokole koji podrazumijevaju povećani stupanj spremnosti i načelo „*eksploziranja prema protivniku*“ izvan granica RF.

Ekonomski napredak i jačanje RF posebice nakon 2010. omogućavaju radikalnu promjenu vojne doktrine koju je uveo tadašnji predsjednik MEDVEDEV. Vojna doktrina koju je potpisao 5. veljače iste godine vraća mandat uporabe nuklearnog oružja na razinu „*prijetnje egzistenciji Ruske Federacije*“, ali uvodi kao prioritet skupu i ambicioznu politiku razvijanja strateških konvencionalnih projektila, poznatih „*kirurških bombi*“ visoke preciznosti, u otvorenom nadmetanju s NATO-om, koji posljednje desetljeće razvija upravo takvo naoružanje kao oružje prvog izbora u intervencijama. Naglasak na strateškim projektilima ponovo pokazuje kako RF primarnu prijetnju svojoj sigurnosti vidi na zapadu Euroazije, a ne u svom neposrednom geografskom okružju.

---

¹ Osamdesetih godina prošlog stoljeća sovjetska vojska je imala gotovo četiri milijuna vojnika, 10.000 strateških i 30.000 taktičkih nuklearnih projektila, uz godišnju proizvodnju 3.000 tenkova, 600 borbenih aviona i 20 ratnih brodova. Današnja ruska vojska ima oko milijun vojnika, a proračunska kriza izravno ugrožava održavanje drastično reduciranog nuklearnog potencijala i ratne mornarice.

Međutim, RF su za primjenu nove doktrine neophodni strateški saveznici u Europi koji bi pomogli projekciju potencijala konvencionalnog oružja prema Zapadu.

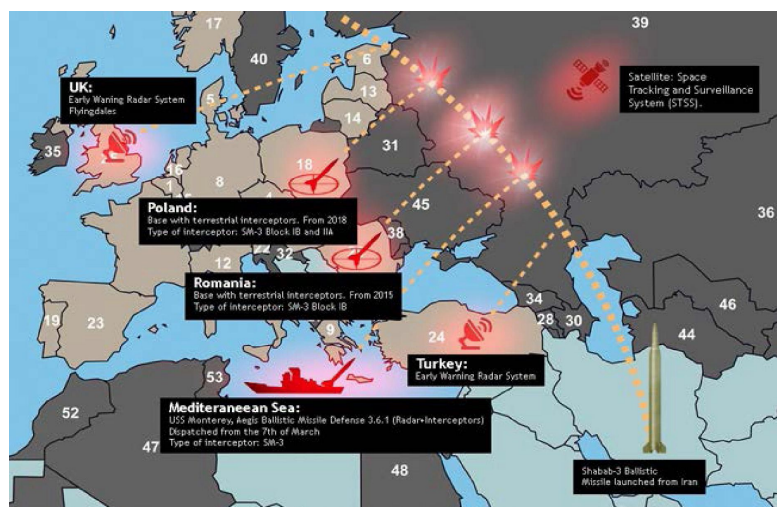
Osim Bjelorusije, koja se u Vojnoj doktrini iz 2010. eksplicitno navodi kao saveznik, RF ima samo još jednog potencijalnog saveznika u Europi, a to je Republika Srbija.

Intenzivne i mnogoljudne vojne vježbe OS RF provedenih proteklih godina, mogu se promatrati u kontekstu „Bijele knjige obrane RF“ koju je ministarstvo obrane izdalo 2012. godine, međutim, ako uzmemo u obzir iznimno blisku suradnju OS Kine i RF, imajući u vidu postrojbe, tehniku i ljudstvo, kao i način na koji predsjednik RF izdaje zapovijedi s kratkim vremenskim rokom za pokretanje iznimno velikih snaga, može se sa sigurnošću tvrditi kako je ovaj dio svijeta RF od posebne važnosti, te da ništa neće prepustiti slučaju i držeći se isključivo obrambene vojne doktrine. Ratna mornarica RF nalazi se pred najvećim programom obnove i modernizacije od njenog nastanka, a u ruskom proračunu je za to namijenjeno oko 150 milijardi dolara. Ilustracije radi, samo tijekom 2013. godine je za izgradnju nuklearnih i dizel podmornica te raketnih fregata te remont i održavanje flote potrošeno 280 milijuna dolara.

ODGOVOR RUSKE FEDERACIJE NA USPOSTAVU BALISTIČKE OBRANE U EUROPI

Raketni štit je izraz koji se kolokvijalno koristi za sustav obrane od balističkih projektila (eng. *ballistic missile defence*), koji obuhvaća radare i raketne baze u kojima su stacionirane rakete-presretači. SAD su tijekom proteklog desetljeća već postavile vlastiti štit koji se sastoji od radara i raketnih baza u Kaliforniji i Aljasci. Iako je ideja o raketnom štitu razmatrana još tijekom Hladnog rata, njena realizacija kreće početkom novog stoljeća. Bitan preduvjet za to bio je istupanje SAD iz ABM sporazuma (eng. *Anti-Ballistic Missiles Treaty*), bilateralnog sporazuma sa tadašnjim Sovjetskim Savezom potpisanog 1972. godine. Njime su se dvije supersile obvezale kako neće razvijati obranu od balističkih projektila, čime je podržana mogućnost uzajamno zajamčenog uništenja (eng. *Mutually Assured Destruction, MAD*), koja je, prema prihvaćenoj interpretaciji, sprječavala svaku stranu da napadne onu drugu, uključujući i njene saveznice. Istupanju iz sporazuma prethodile su konzultacije s ruskom stranom, koja u početku nije djelovala pretjerano pogođeno ovim potezom.

Kao razlog za izgradnju raketnog štita - i u SAD-u, i u Europi, navodi se razvoj balističkih projektila u „*nestabilnim dijelovima svijeta*“ ili, manje diplomatski rečeno, u „*otpadničkim državama*“ (eng. *rogue states*) - posljednjih godina, kao glavni izvor prijetnje navodi se, eksplicitno ili implicitno, Iran. Za Iran se spekulira kako bi 2020. godine mogao posjedovati i interkontinentalne balističke projekte; uz bojazan da bi iranski projektili mogli biti u stanju nositi nuklearne bojeve glave. Postoje indicije kako se racionalnost izgradnje predmetnog projekta ne bi trebalo tražiti samo u objektivnim hibridnim sigurnosnim prijetnjama i rizicima. Izgradnja raketnog štita može se tumačiti i kao napor obnove koncepta zajedničke obrane, na kome se NATO i temelji.

Glavni tajnik NATO Jens Stoltenberg često navodi raketni štit i kao primjer za *smart defence* (pametnu obranu), novu politiku NATO-a koja podrazumijeva zajedničko korištenje obrambenih kapaciteta radi održavanja efikasnosti uz smanjenje izdataka za obranu.

NATO projektu raketnog štita prethodilo je nekoliko studija izvodljivosti naručenih još tijekom 2001. godine, dok NATO 2006. godine pokreće projekt *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence - ALTBMD* radi razvoja kapaciteta (prije svega zapovjednih, nadzornih i komunikacijskih) za obranu od balističkih projektila. U to vrijeme, administracija tadašnjeg predsjednika SAD BUSH-a zagovarala je izgradnju raketnog štita u Europi kroz postavljanje raketne baze sa presretačima u Poljskoj i radara u Češkoj. Ova zamisao naišla je na oštro protivljenje RF, koja je raketni štit shvatila kao prijetnju po vlastite napadne sposobnosti. Nakon rekonfiguracije američko-ruskog odnosa 2009., nova predsjednička administracija SAD predlaže drugačiji pristup izgradnji raketnog štita u Europi - tzv. *European Phased Adaptive Approach (EPAA)*.

Na samitu u Lisabonu 2010. lideri NATO zemalja donijeli su odluku o izgradnji raketnog štita u Europi, a EPAA je prihvaćen kao osnova projekta izgradnje. Iako je ostao plan da se u prvoj fazi projekta radar postavi u Češkoj, ova zemlja odustala je od tog „*gostoprinstva*“ 2011. godine. Problem nastao povlačenjem Češke riješen je prenošenjem operativne kontrole nad američkim radarom tipa AN/TPY-2 u Turskoj, sa SAD-a na NATO u tijekom zime 2012. godine.

Težišne točke ovog pristupa su sljedeće:

1) umjesto presretača tipa GBI bit će u uporabu stavljeni presretači tipa SM-3, čije karakteristike (prije svih brzina) praktično ne omogućuju „*hvatanje*“ interkontinentalnih projektila, što je trebalo otkloniti rusku zabrinutost za vlastiti napadni potencijal;

2) raspoređivanje presretača obaviti će se u tri faze, tako da u prvoj fazi (koja je završena proglašenjem prijelazne operativne sposobnosti štita u Chicagu) oni budu postavljeni na razarače u Mediteranu (uz to, u prvoj fazi je bilo predviđeno postavljanje jednog radara), u drugoj fazi (do 2015.) u kopnenoj bazi u Rumunjskoj, a u trećoj (do 2018.) u kopnenoj bazi u Poljskoj. U četvrtoj fazi (do 2020.) neće biti širenja naoružanja, već će se u uporabu uvesti poboljšana inačica presretača SM-3. Na ovaj način, ostavlja se vremena za pregovore sa RF o raketnom štitu, posebice stoga što je „*bolna točka*“ RF Poljska, koja se u štit uključuje tek u trećoj fazi.

Tadašnji ruski predsjednik MEDVEDEV nazočio je samitu u Lisabonu i u načelu dao suglasnost za projekt. U to vrijeme odnosi između RF i SAD - time i NATO-a - prolazili su kroz fazu prilagodbe, a promjena pristupa izgradnji raketnog štita je, kako je tada izgledalo, bila umanjila zabrinutost RF zbog ovog projekta. RF je odmah predložila podjelu područja koje bi trebalo biti pokriveno raketnim štitom na dvije zone, jednu u nadležnosti NATO-a i jednu u nadležnosti RF. Prema ovom planu, istočnoeuropske zemlje članice NATO-a potpadale bi pod rusku „*nadležnost*“, tako da je NATO u startu plan označio neprihvatljivim.

Novo zahlađenje dogodilo se u proljeće 2011. godine, kada dužnosnici RF počinju tražiti pravna jamstva kako proturaketne sposobnosti SAD u Europi nisu usmjerene protiv ruskih strateških raketa. Ta jamstva trebala su biti u formi međunarodnog sporazuma, zajedno sa „*objektivnim kriterijima*“ glede broja, brzine i položaja raketnih presretača (kojima bi se ove karakteristike sustava proturaketne obrane zapravo ograničile na određenim vrijednostima).

U studenom 2011. godine Medvedev je zaprijetio nizom mjera koje će RF poduzeti ukoliko se izgradnja štita nastavi, uključujući postavljanje novog radara za rana upozorenja u Kalinjingradu, jačanje ruske protuzračne obrane, razvoj balističkih raketa tako da se uveća njihova napadajna sposobnost i razmještanje napadnih oružanih sustava na zapadu i jugu tako u cilju suprotstavljanja NATO-ov sustavu proturaketne obrane.

Posljednja mjera podrazumijevala bi i pozicioniranje raketa tipa Iskander (NATO oznake SS-26)² u Kalinjingradu. Medijska izvješća, pa i stručni komentari u objavljenim publikacijama, o izgradnji raketnog štita često navode na dojam kako je RF dosljedno protiv raketnog štita u Europi i suradnje sa NATO-om, no situacija je nešto složenija. Odnosi RF i NATO-a definirani su odnosima RF i SAD-a. Usprkos otvorenijem neslaganju oko raketnog štita, tijekom 2011. godine pregovori o suradnji na području proturaketne obrane između SAD i RF došli su, prema dostupnim informacijama, do suglasja oko ključnih točaka, uključujući i transparentnost proturaketne obrane i dijeljenje podataka. Koncem 2012. godine NATO i RF održali su zajedničku vježbu obrane od raketa kraćeg dometa. Osim toga, spor u vezi sa raketnim štitom nije spriječio RF da inicira pregovore sa NATO o ustupanju tranzitnih ruta za povlačenje trupa iz Afganistana. Glede navedenog RF bi uskoro mogla postati vrlo bitan čimbenik za NATO, ukoliko se Savez dugoročno ne dogovori s Pakistanom o uvjetima ponovnog korištenja tranzitnih ruta u toj zemlji.

Ne samo nepovjerljivost RF prema SAD/NATO-u, već i nepovjerljivost dijela američke administracije prema pregovorima s RF - i odbojnost prema bilo kakvim ustupcima - koči, za sada, postizanje kompromisa o raketnom štitu. Važno je napomenuti kako su rakete koje bi bile razmještene u Rumunjskoj i Poljskoj defanzivne (namijenjene presretanju i obaranju balističkih projektila), a ne ofenzivne, te bi u tom svijetlu i trebalo tumačiti prijetnju koju RF percipira od izgradnje raketnog štita. I dužnosnici RF govore o raketnom štitu kao prijetnji ofenzivnim sposobnostima RF. Temeljem navedenog pretpostavlja se kako RF i dalje zagovara ideju ravnoteže snaga u Europi kakva je uspostavljena tijekom Hladnog rata i „poduprta“ mogućnošću uzajamnog uništenja. Strah od gubitka ravnoteže snaga, a samim time i povećanje vlastite ranjivosti, može objasniti rusku poziciju prema raketnom štitu. Čak i ako tehnički kapaciteti štita ne budu dovoljni za ugrozu ruske ofenzivne sposobnosti do 2020. godine, moguće je da u sigurnosno-političkim elitama RF postoji bojazan od nastavka projekta, što bi objasnilo inzistiranje na unošenju „objektivnih kriterija“ u sporazum o jamstvima.

Postoje, međutim, i druga objašnjenja za ponašanje Ruske Federacije:

1. izražavanje nezadovoljstva zbog trajnog stacioniranja NATO snaga u zemljama nekadašnjeg Varšavskog pakta;
2. pokušaj da se izazovu nesuglasice unutar NATO-a u vezi sa opravdanošću daljnje izgradnje raketnog štita i time ova organizacija oslabi; ili

² Do 2020. godine Ruska Federacija namjerava uložiti oko 4 milijarde eura za razvoj i modernizaciju raketnog sustava Iskander-M dometa do 500 km, od čega iz državnog proračuna oko 60% troškova, koji bi pored ostalog, imali i zadaću da, u slučaju potrebe, unište NATO prsten radara i raketa presretniča u susjednim zemljama gdje se nalaze elementi NATO-vog proturaketnog balističkog štita. Navedeni sustavi namijenjeni su za uništavanje protivničkih aerodroma, aviona i radara zapovjednih centara veze. Iskanderi se prevoze na kamionima koji se po asfaltnim putovima mogu kretati brzinom od 70 kilometara, a po zemljanim do 40 kilometara na sat. Sustav opslužuje posada od tri čovjeka kojima je potrebno 16 minuta za ispaljivanje projektila na određeni cilj. Raketa se navodi cijelo vrijeme leta i izrađena je u tzv. steli tehnologiji, što je čini "nevidljivom" za radare.

3. cjenkanje s NATO-om tako što se zastupanjem dosta oštre pozicije nastoje dobiti određeni ustupci u ovom i drugim pitanjima. Ne bi trebalo ignorirati niti interese vojne industrije, s obzirom kako bi predstavljanje NATO-ovog raketnog štita kao sigurnosne prijetnje moglo voditi daljnjem povećanju izdataka za obranu.

Na nastavak projekta raketnog štita utjecat će i drugi čimbenici. U kojoj mjeri će raketni štit u budućnosti biti prioritet NATO ovisit će i od razvoja situacije na Bliskom Istoku tj. odnosa Izraela i Irana. Ono što trenutno ugrožava daljnju izgradnju raketnog štita, osim protivljenja RF, je ekonomska recesija, odnosno smanjenje izdataka za obranu u gotovo svim zemljama članicama NATO. Iako je prije objave prijelazne operativne sposobnosti štita dogovoreno i kako će zemlje članice uložiti preko milijardu dolara u zapovjednu, nadzornu i komunikacijsku infrastrukturu štita, neizvjesno je da li će interes za tim ulaganjem opstati. S obzirom na to da je dosadašnji financijski teret projekta uglavnom pao na SAD, izgradnja raketnog štita pruža još jedan razlog američkoj administraciji za kritiku europskih saveznika zbog nedovoljnog ulaganja u NATO. Temeljem navedenog pretpostavljamo kako je jedna od mogućih inačica realizacije projekta da se izgradnja raketnog štita može pokazati kao lose-lose situacija za NATO: sustav će biti nedovoljno tehnički osposobljen za suprotstavljanje eventualnim napadima, ali će njegovo postojanje produbiti sigurnosnu dilemu i isprovocirati potencijalne protivnike da neprestano poboljšavaju svoje ofenzivne sposobnosti.

Generiranje snaga za pomorsku nadmoć kao odgovor na izgradnju sustava balističke obrane u Europi

Ratna mornarica RF, zbog dosadašnjeg načina ratovanja u povijesti, nikad nije bila zamišljena kao napadačka. Uvijek je služila, isključivo, kao potpora kopnenim snagama na operacijskoj osnovici za protudesantnu obranu. Međutim, sad se sve mijenja zbog reakcije RF na američki proturaketni štit i strategiju SAD da RF, s njim, stavi u jednu vrstu okruženja.

RF, kao i Kina i Iran, razvoj oružanih snaga koncentrira na postizanje pomorske nadmoći, jačajući i šireći svoju pomorsku nuklearnu flotu, s ciljem uspostave premoći na moru radi projekcije sile s mora. To je direktan odgovor SAD-u na strategiju okruženja RF i njenih saveznika, koju provodi postavljanjem proturaketnog štita. Flota RM RF će se do 2020. godine uvećati za preko 50 novih brodova i 20 podmornica³, te će oko 40% podmornica će biti u stanju izvršiti nuklearni napad na odabrane ciljeve. U Kalinjingradskoj oblasti (najzapadnijem ruskom teritoriju, između Poljske i Litve na obali Baltičkog mora), u lipnju 2013. godine na ogledno-bojevo dežurstvo postavljena je radiolokacijska postaja visoke operativne spremnosti⁴ u sklopu Sustava za upozorenje o raketnom napadu

³ Testiranje podmornica "Borej" u Bijelom moru, u blizini luke Arkhangelsk, počelo je 2011. godine, kada je Ruska Federacija najavila razvijanje projekta rakete "Liner" P-29PMU2 koja nosi do 12 bojnih glava (izrada nuklearnih balističkih raketa, koje bi bile u stanju probiti američki proturaketni štit). Prema dostupnim informacijama jedna ruska podmornica je testirala podmorničku protubalističku raketu "Liner" u Barentsovom moru krajem 2011. godine.

⁴ Radiolokacijske postaje visoke operativne spremnosti imaju temeljne prednosti u odnosu na svoje prethodnice. Prvo, to je cijena. Ako je za izgradnju "Darjala" u Gabali izdvojeno milijardu dolara iz saveznog proračuna, onda se mora reći da je kalinjingradski "Voronež" stajao svega 1,5 milijardu rubalja (47 milijuna dolara). Drugo, to je brzina podizanja. Montaža nove radarske postaje može se izvršiti za 1,5 do 2 godine, dok je starijoj bilo potrebno i više od 10 godina. Treće: potrošnja starih stanica je 50 MW, a novih - svega 0,7 do 2 MW. A tu su i troškovi eksploatacije i sve ostale uštede, pa tako i za hlađenje aparature. Ne treba ni govoriti o tome da, u odnosu na prethodnike, "Voronež" metarskog ili decimetarskog dijapazona ima veću preciznost i brzinu pri detektiranju lansiranja balističkih raketa i ostalih aeromobilnih ciljeva, kao i kozmičkih uređaja. Postaja kontrolira sektor koji uključuje sjeverni dio Afrike, cijelo Sredozemno more, sve do sjevernog dijela Atlantskog oceana, zajedno s područjima ophodnji američkih nuklearnih podmornica klase "Ohio" koje su opremljene strateškim raketama. Stanica pokriva radijus od 6 tisuća kilometara površine Zemlje i 8 tisuća kilometara u svemiru. Slične stanice visoke operativne spremnosti Ruska Federacija ima u Armaviru (ona je na bojevo dežurstvo postavljena 3. lipnja 2013. godine), kod Sankt-Peterburga u selu Lehtusi (već je na bojevo dežurstvu) i pored Usolja-Sibirskog, kod Irkutska, u selu Mišelevka (prvi dio je već na ogledno-bojevo dežurstvu, drugi se gradi). Radarske stanice Sustava za upozorenje o raketne opasnosti u Rusiji postoje još i na Koljskom poluotoku, u Olenjegorsku ("Dnjestar-M" i "Darjal"), u Republici Komi, gradu Pečori ("Darjal"), u bjeloruskim Gancevičima ("Volga"), u Kazahstanu na Balhašu ("Dnjepr" i "Dnjestar"). Donedavno je u sklopu Sustava za upozorenje o raketnom napadu radila i radarska postaja u azerbejdžanskoj Gabali ("Darjal"), ali je sada deaktivirana i dijeliti će istu sudbinu s radiolokacijskim postajama u Bregovu i Nikolaevu u Ukrajini.

"Voronjež-DM". U središtu svakog sličnog događaja, dakako, stoji problem američke proturaketne obrane (PRO) koju SAD namjerava razmjestiti na granice RF. Navedeno potvrđuje indicije kako je sa strane RF razrađen kompleksan sustav vojno-tehničkih mjera usmjerenih na neutralizaciju mogućeg negativnog utjecaja globalnog sustava proturaketne obrane SAD-a na potencijal nuklearnih snaga RF. Državnim programom naoružanja predviđeno je da se do 2020. formira neprekidno radiolokacijsko polje koje eliminira propust balističkih raketa po svim putanjama i iz svih potencijalno opasnih pravaca.

Donesena je odluka da se sve nove radarske postaje grade samo na teritoriju RF. Osim ove četiri koje već rade, do kraja 2019. godine bit će puštene u rad slične postaje u Barnaulu, Omsku, Jenisejsku i Orenburškom okrugu; radi se na mobilnim (s mogućnošću prebaziranja) multifunkcionalnim adaptivnim radarskim postajama s kodnim imenom "MARS", također s punom operativnom spremnošću i visokim stupnjem univerzalnosti. Moći će se koristiti u sustavima za upozorenje od raketnog napada, u kontroli svemirskog prostora, proturaketne obrane, nestrateske PRO na zemlji i na brodovima kao osnovno informacijsko sredstvo zona i područja zračno-svemirske obrane i kao eksperimentalno - mjerni instrument visoke preciznosti na poligonima i kozmodromima.

VOJNA NAZOČNOST RUSKE FEDERACIJE U PROSTORU CRNOG MORA

Geopolitika Crnomorske regije

Crnomorska regija geografski je smještena u prostor Euroazije. U crnomorske države, po geografskom položaju, ubrajaju se one koje imaju direktan teritorijalni izlaz na obale Crnog mora: Bugarska, Rumunjska, Ukrajina, Rusija, Gruzija i Turska. U regionalne države crnomorske regije ubrajaju se i države koje su povezane sa Crnim morem vodenim tokovima rijeka i mora kao što su Grčka i Srbija. Geopolitika omogućava jasnije sagledavanje regionalnih i svjetskih odnosa, njihovih sudionika i kreatora kao i uočavanje elemenata na osnovu kojih se gradi strategija i taktika vanjske politike jedne države. Ovdje se susreću interesi velikih svjetskih sila, regionalnih sila i nejakih država koje egzistiraju u određenom geopolitičkom prostoru. Sigurnost, regionalna i svjetska, isprepletane su, a u njima dešavanja i sigurnost Crnomorske regije je značajna. Posebice kad se ima u vidu proizvodnja, trgovina i transfer nafte iz Kaspijskog bazena kroz crnomorski koridor.

Elementi koji danas određuju značaj Crnomorske regije su:

- geografski položaj između dva kontinenta Europe i Azije,
- povezuje geopolitički „*tradicionalni Balkan*” sa „*Euroazijskim Balkanom*”,⁵
- geografska struktura regije: slivovi velikih rijeka (Dunav), dio Mediterana, povoljno kopneno zemljište za transportne prometnice, pogodna geoklima, povezanost sa svjetski značajnim prirodnim bogatstvima i izvorima prirodne energije (naftom i plinom),

---

⁵ Euroazijska regija obuhvaća dva kontinenta: Europu i Aziju kao i granična područja Afrike, sastojeći se iz četiri prostora: srednjeg (kao najvećeg), zapadnog, južnog i istočnog. Crnomorska regija smještena je u trokutu zapadnog, južnog i srednjeg prostora Euroazije. Krajem 20. stoljeća dešavale su se političke promjene svjetskih razmjera: s nestankom Sovjetskog Saveza nestaje postojeća ravnoteža velikih sila u korist SAD. Iako su se promijenile slike moći u svijetu Euroazija ostaje i dalje sa nepromijenjenim geopolitičkim značajem. Europa, s jedne strane Crnomorske regije, posjeduje snažnu političku, vojnu, financijsku i ekonomsku moć, a Azija, s druge strane, pokazuje rast ekonomske i političke vitalnosti i na putu je stjecanja udjela u polugama svjetske moći. Cijeloj euroazijskoj regiji Zbignew BŹEŹINSKI daje atribut „svjetskog primata” u geostrategijskoj bitci nazvanoj „*strategijski menadžment geopolitičkih interesa*”.

- povoljan vojni geostrateški položaj između dva kontinenta i u blizini velikih sila RF, Kine, Indije,
- predstavlja granicu utjecajnih zona svjetskih sila (RF, SAD, EU, Velika Britanija, Kina),
- kroz Crnomorsku regiju prolaze ideološke i religijske granične zone utjecaja, kao što je kršćanstvo i islam, a u 20. stoljeću socijalizam i kapitalizma
- Ratna mornarica RF ima planove za izgradnju vojnog poligona u Crnom moru, koji bi se gradio u blizini Gelendzhika u regiji Krasnodar, a bit će namijenjen za ispitivanje mornaričkog naoružanja u realnim uvjetima. Planovi predviđaju završetak poligona do 2019. godine, koji će se također koristiti za prezentaciju naoružanja za potrebe domaćih i inozemnih kupaca te za testiranja svoja najnovijih mornaričkih hidroakustičkih torpeda IV-generacije: Fizik i Kant-3M te raketnog torpeda V-generacije Lomonos.

Već 2014. godine u Crnomorsku flotu uvedeni su prvi brodovi i podmornice nove konstrukcije, a do kraja 2019. godine bit će izgledna mogućnost formiranja borbenih skupina u kojima će novi brodovi postati nositelji borbene moći.

No, za učinkovito djelovanje takvih namjenskih organiziranih snaga ponajprije je potrebna redovna i kvalitetna priprema kako plovnog sastava, tako i svih obalnih struktura, što je nezamislivo bez stalnih pohoda na more. Još jedna važna zadaća je uvježbavanje suradnje među flotama. Crnomorska flota nalazi se u jedinstvenom položaju - u svojoj operacijskoj osnovici (uključujući Mediteran, dio Atlantika i Indijskog oceana) ona surađuje sa svim ostalim ruskim flotama - Baltičkom, Sjevernom i Tihooceanskom. Unutarnjim plovnim putovima povezana je s Kaspijskom flotilom, čiji brodovi prolaze ispitivanja i redovna obnavljanja na Crnom moru. Sve veća politička i vojna aktivnost u Aziji čini Crnomorsku flotu, zajedno s Tihooceanskom, jednim od važnih političkih instrumenata ruskog vodstva te će njezin značaj u budućnosti samo rasti.

Dva su temeljna uzroka Crno more ponovo vratila u centar pozornosti velikih sila. Prvi je, svakako bio, rat u Iraku. Crno more omogućilo je brzi prodor američke tehnike i vojske, do sjevernih područja Iraka. Crno more je svakako vrlo važna regija i s aspekta kontrole situacije na Bliskom istoku. Drugi razlog koji čini Crno more ključnim područjem danas je blizina izvora energije, neiscrpane rezerve koje se nalaze u Kazahstanu i srednjoj Aziji. Prodor SAD u regiju Crnog mora dozvoljava im da približe te izvore energije skoro na 1.000 kilometara od glavnih mjesta njihove potrošnje. Zato je osnovni cilj SAD u regiji Crnog mora spriječiti uspostavu ruskog utjecaja u Europi nakon okončanja Hladnog rata, ograničavanje vojne strategijske nazočnosti RF prijemom Ukrajine i Gruzije u NATO, zbog osiguranja energetske sigurnosti EU uspostaviti geostratešku prednost na Crnom moru za nastupajuće sučeljavanje za Kavkaz i kaspijsku regiju.

Stožerna točka velikog geopolitičkog prijepora SAD i RF na južnom kraku tzv. strateških kliješta je Ukrajina, posebice poluotok Krim na kojem se nalazi najvažnija crnomorska luka Sevastopolj, a u kojoj je bazirala Crnomorska flota RF po ugovoru sa Ukrajinom do aneksije i pripojenja RF. Kontrola nad Krimom je od presudne važnosti za dominantnu poziciju u Crnom moru, preko koga će ići najznačajniji energetske koridori. Geostrateški značaj članstva Gruzije u NATO-u je, za razliku od ukrajinskog morskog, primarno kopneni. Kavkaz sa geografskim položajem koji spaja Crno i Kaspijsko more i naftovodom Baku (Azerbejdžan) - Tbilisi (Gruzija) - Cejhan (Turska) predstavlja izuzetno bitnu kariku koja povezuje kaspijska izvorišta energenata i koridore njihovog transporta prema EU.

Radi ostvarivanja pune kontrole nad tim područjem, SAD-u je neophodno oslabiti tradicionalnu nazočnost RF u tom kriznom području na kome žive brojni narodi i etničke grupe.

Oslonac američke politike osvajanja Kavkaza je Gruzija, čije se stanovništvo, za razliku od ukrajinskog, većinski opredijelilo za članstvo zemlje u NATO. Punim ovladavanjem Gruzijom SAD bi izgradile bazu za daljnju penetraciju na Kavkazu.

Euroazijska strategija, za SAD, pretpostavlja vrhovno angažiranje oko geostrateški dinamičnih država i brižljivo postupanje sa geopolitički nestabilnim državama, kako bi se sačuvalo dvostruki američki interes, kratkoročni za održavanje SAD kao jedine globalne sile i dugoročni, za rast institucionalizacije globalne suradnje. Ukrajina za sada ima ulogu geostrateškog stožera u Crnomorskoj i široj Euroazijskoj regiji. Njena veličina, geografski položaj i izlazak na Crno more, broj stanovnika (52 milijuna), s velikim prirodnim resursima i s mogućnošću vanjskog utjecaja na unutarnji politički sustav dali su joj ulogu regionalnog stožera. Turska predstavlja regionalnog igrača i stožera u crnomorskoj regiji iz slijedećih razloga: geografski ima izlaz na Jonsko i Crno more, odnosno predstavlja granicu za ulazak iz mediteranskog dijela u Crno more, stoga je oslonac NATO-a u Crnomorskoj i Euroazijskoj regiji, iako je nakon neuspjelog vojnog udara u srpnju 2016. od strane pristaša Fethullaha Gulena koji živi u SAD, razvidno vojno-tehničko približavanje sa RF, poglavito kroz nabavke strateškog naoružanja.

SAD u Crnomorskoj regiji svoje geopolitičke ciljeve ostvaruju kroz: koordinaciju suradnje sa Europskom unijom putem projekta Europske politike prema susjedima i program suradnje „Partnerstvo za mir“; vođenje vojne suradnje bilateralno (npr. ojačavanjem vojne spone sa Ukrajinom) i multilateralno (npr. širenjem suradnje sa NATO), posredno i neposredno; održavanjem regionalnih sigurnosnih struktura (npr. Crnomorske snage – BLACKSEAFOR i Crnomorska harmonija – Black Sea Harmony) kroz direktno sudjelovanje ili kao promatrači; jačanjem saveza sa Bugarskom i Rumunjskom koje su u EU, te sklapanjem bilateralnih trgovinskih ugovora s državama Crnog mora naglaskom na investiranje u infrastrukturu i sigurnost transporta nafte i plina od Kaspijskog prostora do Europe.

Literatura:

Radovan Pavić – „Osnove opće i regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Zagreb 1973.

Lidija Čehulić Vukadinović - Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska 2015. - znanstveni članak „NATO i Ruska Federacija: od pokušaja funkcionalne suradnje do novih tenzija“, Politička misao : časopis za politologiju, Vol. 52 No. 2, 2015.

Bruno Rukavina – Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu (Odsjek za međunarodne odnose i sigurnosne studije), Zagreb, 2015., „Odnosi Ruske Federacije i Organizacije sjevernoatlantskog ugovora za vrijeme drugog predsjedničkog mandata Vladimira Putina“

Siniša Kuko i Petar Kurečić - Izvorni znanstveni rad „Međuprostor EU-a, NATO-a i Rusije kao Rusosfera“, Politička misao, br. 2, 2014, str. 7-28

Petar Kurečić – „Suvremeni izazovi dominantnim geopolitičkim vizijama“, Politička misao (48), 4: 41-60. Zagreb 2011.

John O'Loughlin, Vladimir Kolossov, Jean Radvanyi – „Kavkaz u vremenu sukoba“, izvorni znanstveni članak 2007., časopis Eurasian Geography and Economics